מלאכת מוחק

סימן שמ, ג

תוכן מלאכת מוחק

פתיחה למלאכת מוחק 235

א. המוחק דיו או שעוה על מנת לכתוב 236

ב. הסרת לכלוך דבוק מעל גבי אותיות 236

ג. ניקוי לכלוך לח 237

ד. שבירת עוגה שיש עליה כעין אותיות 238

ה. מחיקה בדרך קלקול 240
קריעת אותיות הכתובות על ניירות עטיפה וכדומה • מחיקה שנעשית על ידי כילוי האות (עישון סיגריות שיש עליהן אותיות)

ו. מחיקת לכלוכים או אותיות הכתובות על הגוף 240

פתיחה למלאכת מוחק

מקור המלאכה במשכן

מלאכת מוחק התקיימה בקרשי המשכן, שהיו כותבים עליהם אות בזה ואות בזה כדי לזווגם, וכשהייתה טעות היו מוחקים כדי לכתוב שוב[1].

מהות המלאכה

מחיקת אותיות, ציורים, או אפילו צבע, על מנת להכין לכתיבה או ציור עתידיים[2].

מחיקה על מנת לתקן

לא רק המוחק על מנת לכתוב חייב, אלא כל שיש תיקון במחיקה זו, כגון שהיה כתוב שם איזה עניין שהוא חייב לחברו או חברו לו, ונצטרך עתה למוחקו, חייב[3].

מחיקה שלא על מנת לכתוב

מחיקה שלא על מנת לכתוב אסורה מדרבנן[4].

מחיקה ביד שמאל

נחלקו הפוסקים האם מחיקה ביד שמאל נחשבת לשינוי ותיאסר רק מדרבנן[5].

---

1 עיין במשנה (שבת קג.) ובפירוש רע"ב (פ"ז מ"ב), רש"י (שם עג. ד"ה כותב ומוחק, עה: ד"ה כתב אות אחת), וכן כתב רא"ש (פ"ז סי' ט).

2 עיין רא"ש (פ"ז סי' ט).

3 כן כתב הפמ"ג (א"א סק"ז), וביאר שאומנם לגבי המוחק טשטוש דיו כתוב בתוספתא (פי"ב ה"ז) שחייב רק אם כוונתו על מנת לכתוב שתי אותיות, דין זה הוא רק לגבי טשטוש דיו או כשאותו הכתב לא היה מעלה ולא מוריד, מה שאין כן כשהמחיקה עצמה היא תיקון. הביאור הלכה (ש"מ, ג ד"ה המוחק) הביאו והביא ראיות לדבריו. במ"ב (סקכ"ב) חזר על דברי הפמ"ג וכתב שלכן המוחק אותיות יתרות בספר התורה חייב, וכן ציין אליו בשעה"צ (סקנ"ב) והוסיף שכן כתב גם בספר עיקרי דינים (סי' יד אות עא) בשם ספר טל אורות (מלאכת המוחק).

4 מרדכי (סי' שסט) הובא ברמ"א (שמ, ג) וכן כתב המ"ב (סקי"ז). אמנם בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' מא) כתב שמלאכת מוחק אינה אלא על שם הכנת המקום לכתיבה עתידית, ולפי זה חידש שהמוחק שלא על מנת לכתוב אינו עושה איסור כלל, וראיה לדבר שלא מצאנו שהזורק דיו על אותיות יתחייב משום מוחק. אך הסכמת הפוסקים אינה כן, אלא אסור הדבר מדרבנן.

5 לדעת האליה רבה (שמ סוס"ק יא) פטור, כמו שהכותב בשמאלו פטור. אולם בשו"ת אבני נזר (סי' רט אות ט) חולק עליו. וכן כתב בחדושי הר"ן (שבת קג.) שרק כתיבה שהיא מלאכה דקה לאו אורח ארעא למכתב בשמאל. ועל פי דבריו דייק בשו"ת יביע אומר (ח"ד סי' לח אות י) שסובר כאבני נזר. וכן בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' צא הל' יד) משמע שמצדד שחייב מהתורה.

מוחק על מנת לכתוב

א. המוחק דיו או שעוה על מנת לכתוב

זה השולחן

שו"ע שמ, ג המוחק דיו שעל הקלף או שעוה שעל הפנקס, אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות (מ"ב סקי"ב – וה"ה פחות מכ' אותיות אסור מהתורה, אבל לא חייב חטאת), חייב (מ"ב סק"ט – כל שכן שחייב אם מוחק אותיות).

סביב לשולחנך

מוחק על מנת לכתוב והאם חייב אף על מחיקת אות אחת

מובא בגמרא (שבת עה:) ת"ר כתב אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שתים פטור, מחק אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שתים חייב. אמר רבי מנחם ב"ר יוסי זה חומר במוחק מבכותב. כתב על כך הרא"ש (פ"ז סי' ט) והיינו טעמא כי פעמים כתב במשכן טעות על קרש אחד ומוחק כדי לכתוב אחרת במקומה, מן הדין היה ראוי לחייב אף מוחק אות אחת כדי לכתוב אות אחרת במקומה, אלא שאינו ראוי לחייב על מחשבת כתיבה יותר מעל כתיבה עצמה. עכ"ל. מכאן שאינו חייב אלא המוחק על מנת לכתוב שתי אותיות. וכן מובא בשו"ע. המ"ב (סקי"ג) הוסיף שאין זה משנה אם מוחק על מנת שהכתיבה תתבצע דווקא בשבת, אלא כל שיהא ראוי לכתוב אימת שירצה, חייב.

מחיקת צבע או טשטוש דיו

כתב הרא"ש (שם): ויראה שאין חייב על מחיקת טשטוש דיו אפילו לכתוב כמה אותיות, כי לא היה במשכן אלא מחיקת אותיות כדי לכתוב במקומו. ואחרי כתבי זה מתוך הסברא וגם מדנקט בברייתא מחק אות אחת, ראיתי בתוספתא (פי"ב ה"ז) וכתוב בה נפלה דיו על ספר ומחקה שעוה על הפנקס ומחקו אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב. וטעמא לא בריר לן. וי"ל דהיינו טעמא דהאות שנכתב בטעות כמאן דליתיה דמי, ועיקר החיוב בשביל מחשבת הכתיבה, הילכך אפילו טשטוש דיו נמי. והאי דנקט בברייתא מחק אות גדולה, איידי דתני כתב אות אחת גדולה. עכ"ל הרא"ש. גם הרמב"ם (פי"א ה"ט) כתב תוספתא זו כלשונה, וכן נפסק בשו"ע (שמ, ג), ולכן המוחק טשטוש דיו חייב, וקל וחומר שחייב אם מוחק אותיות ממש, וכן כתב המ"ב (סק"ט).

ב. הסרת לכלוך דבוק מעל גבי אותיות

זר זהב סביב

לדעת פוסקים רבים אף בהוצאת לכלוך דבוק מעל גבי האותיות יש איסור מחיקה מהתורה, אף שאינו נבלע ממש בספר. לכן אם בשעת קריאת התורה נתגלתה שעווה דבוקה על האותיות, אין להסירה. ויש שכתב שהמקל להסיר האותיות על ידי קיפול הגוויל מבחוץ וכדומה, לא הפסיד.

האם יש בהסרת לכלוך דבוק משום איסור מחיקה

כתב הב"ח (סע' ב) דיש ליזהר כשנוטפת שעוה על הספר שאין לסלקה, ואפילו אם לא נטפה אלא על אות אחת, ואם נטפה על שתי אותיות חייב. העולה מדבריו שיש בהסרת לכלוך דבוק משום איסור מחיקה על מנת לכתוב. המ"ב (סק"י) הביאו,

וציין שהרבה אחרונים העתיקו את דבריו להלכה (עולת שבת סק"ג, ט"ז סק"א, אליה רבה סק"ה, מג"א סק"ד, ברכי יוסף ס"ק ג). בביאור הלכה (ד"ה שעל) הוסיף שכמו כן אם נדבקו הדפין של הספר אחד לשני על ידי דיו או דבק במקום האותיות, יש איסור דאורייתא להפרידם.

עוד הוסיף המ"ב (סק"י) שלפי דברי הב"ח הנ"ל, שיש איסור בהסרת לכלוך דבוק, אם קרה הדבר בשעת קריאת התורה אף שאסור לסלק השעווה, מכל מקום אין להוציא ס"ת אחר בשל זה, ויקרא את אותה התיבה בעל פה (פמ"ג במש"ז סק"א, חיי אדם כלל לא סע' לה). בדרך החיים (הלכות על איזה טעות מוציאין ס"ת סע' לה) כתב דאם נמצא כן בין גברא לגברא יש להוציא ס"ת אחר אם אין האותיות נכרין. עכת"ד המ"ב.

אולם בביאור הלכה (ד"ה שעל) כתב שדעת השבות יעקב (ח"ב סי' ד) להתיר הסרת השעווה כלאחר יד, כגון שמקפל הספר ותיפול השעווה מאליה, שכן הסרת השעווה מהקלף אינה בכלל מוחק, כי אם בכלל ממחק כשממרחו בידו או בציפורניו על הקלף והנייר, והוסיף שאין להקשות על זה מכך שהמוחק שעווה שעל הפנקס חייב (כמובא שו"ע שמ, ג), כי דרכם הייתה לטוח שעווה על הפנקס על מנת לכתוב עליה (כמובא ברש"י קד: ד"ה על שני), ולכן במחיקתה יש הכנה לכתיבה, מה שלא שייך בהסרת שעווה דבוקה מעל אותיות, שאינה נחשבת כדבוקה כל כך עד שהסרתה תיחשב למחיקה. ראיה לזה ניתן להביא מכך שתפילין אינן נפסלות מחמת שלא כסדרן כשסילק השעווה (ע' מג"א סי' לב סקכ"ג). עוד עיין בביאור הלכה (שם) שאף לדעה זו אם מדובר במחיקת דיו, יש לאסור זאת מדאורייתא, וכן דבק דינו כדיו. לפי זה כשנדבקו הדפין זה לזה בדבק במקום האותיות יש איסור דאורייתא להפרידם.

עוד כתב הביה"ל שבחידושי רע"א (סי' לב) מסכים עם השבות יעקב שאין זה משום כותב ומוחק, אך אסר הסרת השעווה משום מלאכת מכה בפטיש, שהרי מתקן בזה את ספר התורה.

דעת הפמ"ג (א"א סק"ד) שלא במקום האותיות חייב משום מוחק, כשכוונתו לכתוב במקום הזה, אבל במקום האותיות אין בו לא משום מוחק ולא משום כותב, כי כתב התחתון ממילא קיים, אלא האיסור הוא טלטול בשעווה, ע"ש. למעשה הסתפק (מש"ז סק"א) האם יש להתיר לגוי להסיר את השעווה שמעל ב' אותיות, ולא מלאו ליבו להתיר אלא אם מדובר באות אחת בלבד.

להלכה, דעת המ"ב כאמור היא להחמיר כדעת הב"ח שאוסר להסיר לכלוך דבוק, אולם בכף החיים (סי' קמג סק"מ) הביא פוסקים רבים שהסכימו עם השבות יעקב, הם היד אהרון (הגהות בית יוסף), מעיל צדקה (סי' כה), מור וקציעה (סי' לב). וכן בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' מא) כתב שהרי מעשים שבכל יום שנדבק טיט או עפר על גבי אותיות של סת"ם וגורדים העפר ומכשירים הסת"ם. ואף שהחיד"א (שם) הביא את דברי השבות יעקב והרב יד אהרון ואח"כ ציין שבספר פנים מאירות (ח"ב סי' קפט) השיב על דברי השבות יעקב, ומשמע שמסקנתו להחמיר. אבל במקום אחר (לדוד אמת סי' יב אות כא) כתב שיש להחמיר, אך הוסיף שהמקל לא הפסיד כיוון שרבו המתירים. כאמור, אף הפמ"ג (א"א סק"ד) סובר מעיקר הדין להתיר כשהשעווה מכסה את האותיות עצמן. כמו כן בחזון עובדיה (ח"ה עמ' קעט-עמ' קפא) הביא פוסקים נוספים שמתירים להסיר השעווה, ופסק כן להלכה למעשה.

גירוד קלפים או כרטיסי הגרלה וכדומה

אסור לגרד כרטיסי הגרלה או משחקים שעל ידי הגירוד שלהם מתגלה כתב או ציור.

כיוון שיש בזה משום מוחק על מנת לכתוב, על כל פנים לדעת הב"ח והפוסקים הסוברים כמותו. בנוסף, אף משום מכה בפטיש יש בזה, וכמו שכתב בחידושי רע"א סי' לב לאסור הסרת שעווה מספר תורה מטעם זה. כן כתב לאסור הפס"ת (סק"ז) בשם תשובות הרב אביגדור הלוי נבנצל (או"ח סי' רלד).

ג. ניקוי לכלוך לח

זר זהב סביב

אם נפל דיו או שאר דבר לח על ספר אל ילחכנו בלשונו ואל ירחצנו במים מפני שמוחק.

כן כתב מ"ב (סקי"ג), וכתב בשעה"צ (סקי"ח) שאף שהדיו עדיין לח שייכת בו מחיקה, ולא נחשב ככיסוי בעלמא מלמעלה. ראיה לדין זה מובאת בתוספתא (פי"ב ה"ז), נפל דיו על ספר ומחקו, ע"כ. ומחיקה היא בדבר לח, וכדמשמע במנחות (ל:).

המדובר כאן הוא דווקא בנוזל כהה שכשיתייבש אי אפשר יהיה לכתוב במקומו, וכשנופל במקום האותיות יכסה האותיות בלי שתיוותר אפשרות לראותן (כן כתב פס"ת סק"ז בשם קצות השולחן סי' קמד סוף הערה א).

שבירת אותיות שעל עוגה ודין מחיקה בדרך קלקול

ד. שבירת עוגה שיש עליה כעין אותיות

זה השולחן

רמ"א שמ, ג אסור לשבר עוגה שכתב עליה כמין אותיות (מ"ב סקט"ז - ויש מחמירין אפילו בציורים), אף על פי שאינו מכוין רק לאכילה, דהוי מוחק (בספר דגול מרבבה מצדד להקל בעיקר דין זה, ובמ"ב סקי"ז כתב שיש לסמוך עליו כשאינו שובר בידו אלא בפיו דרך אכילה. ורבים מרבני הספרדים כתבו להקל כדגמ"ר אף לכתחילה).

סביב לשולחנך

שבירת אותיות שעל עוגה

דברי הרמ"א הם מהמרדכי (סי' שסט) בשם מהר"ם, שנשאל איך התינוקות אוכלים העוגות שכותבים עליהן אותיות ותיבות, והשיב אי משום מוחק, ליכא איסורא דאורייתא אלא במוחק על מנת לכתוב, ומיהו איסורא דרבנן איכא. ובתינוק אין לחוש, דקטן אוכל נבלות אין בית דין מצֻוין להפרישו היכא דלא ספינן ליה בידים. עכ"ל. והוסיף המ"ב (סקט"ז) שיש מחמירים אפילו בציורים, ומקור דבריו מהמג"א (סק"ו) שהוכיח ממה שכתוב (שבת עה:) שהצר צורה חייב, ואם כן גם המוחקה יתחייב.

אולם הט"ז (סק"ב) תמה על עיקר הדין מדוע יש לאסור, הרי הוא דרך אכילה, ואם אכן אסרו כיוון שעושה העוגה ויודע שישתברו בשעת האכילה, היה צריך לאסור אף לקטן דהוה ליה ספינן בידיים. אומנם על אף תמיהתו נמנע הט"ז מלהקל, אבל הדגמ"ר (שם) כתב שיש להתיר אף כל שבירת עוגה ואף על ידי גדולים, ולא אסר מהר"ם אלא כאשר הוא מתכוון לתקן ולא לקלקל במחיקתו, כגון שיאכלו התינוקות כסגולה להתחכם, אבל בלא זה מותר אף לכתחילה. את התירו זה ביאר הדגמ"ר, דהוה ליה פסיק רישא בתלת דרבנן: מוחק שלא על מנת לכתוב, מקלקל, ושינוי שהרי זו אינה דרך מחיקה, ומכל שכן אם שובר בפיו, נחשב שינוי. בשערי תשובה הביאו, וגם ערוך השולחן (שמ סע' כג) כתב שהעולם לא נזהרים בזה, והביא דברי הדגמ"ר וכתב שטוב ליתן מקום האותיות לתינוק, כיוון שיצא מפי רבינו הרמ"א, אך מעיקר הדין אין בזה איסור [כמו כן עיין שש"כ פי"א הערה ל"א בשם הגרש"ז, שבאמת היה לנו להתיר כשם שהתרנו לשבור חבית ולקרוע עור שעל גבה, אלא שלעניין מוחק החמירו, ע"ש].

עוד עיין מ"ב (סקי"ז) שציין לדברי הדגמ"ר וכתב, שיש לסמוך עליו כששובר בפיו דרך אכילה, ואם לא כן משמע שדעתו להחמיר.

עוד עיין בשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' לד במוסגר) שהעלה אפשרות שגם החולקים על הדגמ"ר לא אסרו אלא כשקורע את האות גופא, אך אם מכסה אותה בלכלוך יש להקל, ולכן יש להתיר לקנח בנייר שיש בו אותיות.

לעומת זאת, החזון איש (סי' סא סק"א) הביא את דברי הדגמ"ר וחלק עליהם, ובסוף דבריו כתב שאף את היתרו של

המ"ב לשבור בדרך אכילה אין לקבל להלכה, כיוון שאף שמדובר בתרי דרבנן (מוחק שלא על מנת לכתוב, מחיקה בשינוי) ומובא בטור בסי' שטז שבפסיק רישיה בתרי דרבנן יש להתיר (עיין שעה"צ שטז סקי"ח), אין הדבר מוכרע, ואין לו מקור בגמרא.

אכן בין רבני הספרדים רבים נטו להקל אף לכתחילה, כמובא בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"מ הלכה א) שכתב שלספרדים יש להקל בזה (אך לאשכנזים יש להחמיר, ע"ש טעמו). גם בשו"ת יביע אומר (ח"ד סי' לח, ח"ז סי' עא) כתב להקל בזה ע"פ הדגמ"ר. אומנם בכף החיים משמע שדעתו להחמיר, ואף לא ציין לדברי הדגמ"ר.

סיכום: הרמ"א אסר שבירת אותיות המיועדות לאכילה משום איסור מוחק, אף שמחיקתן אינה מיועדת לכתיבה עתידית, וכן מנהג האשכנזים למעשה. למ"ב מותר לשוברן בדרך אכילתו, והחזון איש החמיר בזה. אכן מנהג רבים מהספרדים להתיר לשוברן אף שלא בדרך אכילה.

שבירת האותיות ביד שמאל

עיין אליה רבה (סוס"ק יא) שמתיר לשבור העוגה בשמאל, ואילו שו"ת אבני נזר (או"ח סי' רט סק"ט) חולק עליו, כי דומה למוציא בשמאלו שחייב. וכן משמע שמצדד בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' צא הל' יד). בפתיחה למלאכה בהערה 5 נתבאר שמחלוקתם היא האם מחיקה בשמאל נחשבת מחיקה שלא כדרכה כמו הכותב בשמאלו. עוד עיין מה שכתב בזה בשו"ת יביע אומר (ח"ד סי' לח אות י).

לקרוע בין האותיות

בשמירת שבת כהלכתה (פ"ט הערה נא) הביא מהגרש"ז שמכל מקום מותר לקרוע בין האותיות, ולא דמי למחיקת השם שגם בצורה כזאת חייב על מחיקתו, ע"ש.

זר זהב סביב

אכילת העוגה על ידי תינוק

מותר ליתן העוגה לתינוק על מנת שיאכלה, אף שיש עליה אותיות.

כן כתב המרדכי (שם) הובא לעיל וטעמו הוא דקטן שאוכל נבלות אין בי"ד מצַווין להפרישו, היכא דלא ספינן ליה בידיים (יבמות קיד.). כן כתב המ"ב (סקי"ד).

כשהכתב שקוע

אם האותיות כתובות בעוגה עצמה מותר לשוברן. ויש שהחמיר בזה.

כתב המג"א (סק"ה) בשם הר"ש הלוי (שו"ת סי' כו) שכשהכתב הוא מהעוגה עצמה בדפוס או בידיים מותר, והובא במ"ב (סקט"ו). הדגמ"ר הביא ראיה לדבריו ממסכת פסחים (לז.) דיוצאין בסריקין המצוירים בפסח והיינו ביו"ט, ואע"ג שעשויים כמין צורת עופות ודגים וכדומה (ואין לחלק בזה בין אותיות לצורות, ע"ש). בטעם ההיתר עיין שמירת שבת כהלכתה (פי"א הערה לא) דהוא כשובר אגוזים כדי ליטול האוכל שבהם [ערוך השלחן (סי' שמ סכ"ג) פירש שלדעה זו צריך לומר שרק כשכותב אותיות בדיו או בצבע אסור לשוברן. אולם בספר תפארת ישראל (כלכלת שבת כללי ל"ט מלאכות אות לג) משמע שרק כשהאותיות מהעיסה עצמה מותר, אבל כשהן מחומר חיצוני שניתן על העוגה, כגון אותיות מצוקר וצבעונין ("קרם") יש לאסור. בשו"ת יביע אומר (ח"ד סי' לח אות ח) הביא מחלוקת ערוך השולחן והתפארת ישראל ומשמע שמצדד לדברי ערוך השולחן].

אומנם הגר"ז (תנח סע' ח) והחזון איש (סי' סא סק"א) חלקו ואסרו אף באופן זה, וביאר החזון איש שסריקין המצוירים הנזכרים אינם אותיות שעל הלחם אלא מדובר בתמונת הפת עצמה, כלומר שהמצה עשויה בצורה מסוימת, ובאופן זה לכל הדעות מותרת שבירתה.

אותיות שנעשו ממי פירות

אם כתב האותיות בדבש המעורב במשקין מותר לשוברן, כי אינו מתקיים, אך אם הוא מתקיים אסור.

כתב האגודה: ואני הורגלתי לכתוב בדבש מעורב במעט מים, דהוי מי פירות ולא הוי מוחק, והביאוהו המג"א (סק"ה) והמ"ב (סקט"ו). בטעם ההיתר כתב האליה רבה (ס"ק ז) דהוה דבר שאינו מתקיים, לכן כתב השמירת שבת כהלכתה (פי"א הערה כו) בשם קצות השולחן (סי' קמד בבדה"ש סק"ג) דלפי זה בממרח שמתקיים יש להחמיר.

ה. מחיקה בדרך קלקול

זר זהב סביב

קריעת אותיות הכתובות על ניירות עטיפה וכדומה

כשיקרע נייר עטיפה (של אריזת מזון או של עטיפת גלולה וכדומה) לא יקרע אותיות או ציורים, אך לקרוע בין האותיות מותר. ויש מקילים לקרוע כדרכו.

איסור קריעת אותיות מובא בשמירת שבת כהלכתה (פ"ט הי"ג) והערה נ"א שם. דבריו הם כשיטת המ"ב ויתר הפוסקים שחששו לדברי הרמ"א (שמ, ג), שאסר שבירת עוגה שיש עליה אותיות, אף ששבירה זו היא מחיקה בדרך קלקול. אומנם לדברי הדגמ"ר יש להתיר זאת, וכדבריו פסק הגר"ע יוסף ופוסקים נוספים. נתבאר כל זה לעיל.

—

זר זהב סביב

מחיקה שנעשית על ידי כילוי האות (עישון סיגריות שיש עליהן אותיות)

מחיקה שנעשית על ידי כילוי האות אינה אסורה, אם אינה נעשית על מנת לכתוב, לכן מותר לעשן ביום טוב סיגריות שעליהן אותיות.

אומנם הפמ"ג (תקיא מש"ז סק"ב) ושו"ת כתב סופר (או"ח סי' סו) אוסרים זאת, אך לעומתם בדעת תורה (תקיד סע' א ד"ה ונשאלתי) ושו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' מא) מתירים. וכן כתב הגרש"ז (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סוף סי' לד) להתיר, והביא ראיה לזה ממה שכתב הגר"א (שיד, א) שאין סתירה בכלים אם שורף את הכלי, וכן ממה שכתב הביאור הלכה (שיד, ח) שאין בחיתוך שרשרות חבל של החותלות משום קורע, דלא שייך בזה על מנת לתפור. אומנם העיר הגרש"ז שממה שאסר הרמ"א (שמ, ג) שבירת אותיות שעל העוגה, אפשר שגם זה אסור, ע"ש. בשמירת שבת כהלכתה (פי"ג הערה לד) כתב שהורה לו הגרש"ז להיתרא מהא דסי' תקא במ"א ס"ק יג לעניין מסיקין בכלים, שמכיוון שהותרה הבערה הותרה נמי סתירה, ובפרט בנידון שלנו, דהוה מחיקה כלאחר יד ושלא על מנת לכתוב. נימוקים אלו הובאו גם בדברי הגר"ע יוסף (חזון עובדיה ח"ה עמ' רכח-רלד).

ו. מחיקת לכלוכים או אותיות הכתובות על הגוף

זר זהב סביב

מי שיש לו אותיות כתובות על ידיו, מותר לרחוץ את ידיו כרגיל, וטוב שלא ינגבן. לכן אם צריך ליטול את ידיו לסעודה, ייטול רביעית בבת אחת, שאז אין צורך לנגבן. אבל אם יש לו לכלוך של דיו או צבע וכדומה, מותר לרחוץ ולנגב ידיו כרגיל.

החיי אדם (כלל מ נשמ"א ס"ק ב) אסר רחיצת ידיו משחרות קדירה, שכשם שהכותב על בשרו חייב, כך גם המוחק מבשרו חייב. ואף שזו מחיקה שלא על מנת לכתוב, מכל מקום אסור הדבר מדרבנן. כן החמיר הבן איש חי (שנה ב פקודי אות א), אך רוב הפוסקים חלקו עליו וכתבו שכיוון שאין דרך כתיבה בלכלוך, לכן גם לא שייך בזה איסור מחיקה, ואף על פי שאסרו מחיקת טשטוש של דיו, שונה הדבר, כי מדובר בטשטוש דיו על ספר, כלומר מקום שראוי ועומד לכתיבה. כל הנ"ל מובא בכף החיים (קסא ס"ק כז), שו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' לד) וחזון עובדיה (ח"ה עמ' רכו-רכח). כמו כן כתב בחזו"ע (שם) שלפי זה אף בטשטוש דיו שעל ידו ניתן להקל.

אבל אם כתובות על ידו אותיות או ציורים, בזה קשה יותר להקל, אלא אם יש בזה משום כבוד הבריות, כמובא בפס"ת (שמ הערה 43, וכן בס"ק יא). בחזון עובדיה משמע שמעיקר הדין ניתן להקל גם בזה.

